

TEMEL MEKANİK

II

Yrd. Doç. Dr. Mehmet Ali Dayıođlu

Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi

Tarım Makinaları ve Teknolojileri Mühendisliđi Bölümü

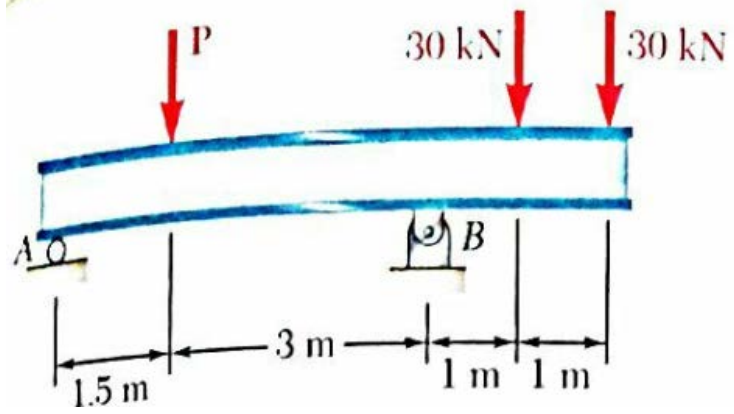
Ders Kitapları:

- Mühendisler İçin Vektör Mekaniği, Statik, Yazarlar: Ferdinand P. Beer, E. Russel Johnston, Elliot R. Eisenberg, 2008, Güven Yayınları, İzmir
Çevirenler: Ömer Gündoğdu, Halil Rıdvan Öz, Osman Kopmaz.
- Mühendisler İçin Vektör Mekaniği, Statik, Yazarlar: Ferdinand Pierre Beer, E. Russel Johnston Jr, David F. Mazurek, 2015, Literatür Yayıncılık, İstanbul,
Çevirenler: Ömer Gündoğdu, Osman Kopmaz.

Diğer Kaynaklar:

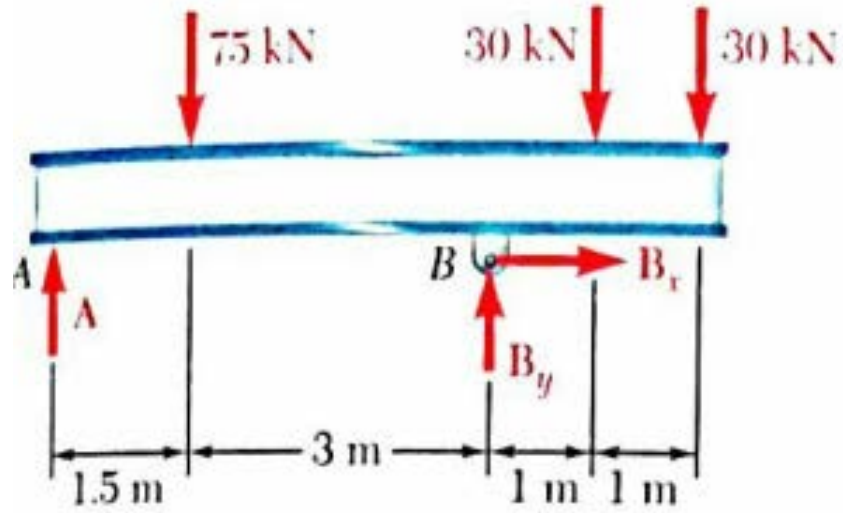
- Ferdinand Pierre Beer, E. Russel Johnston Jr, David F. Mazurek, 2015. Vector Mechanics for Engineers 11e : Statics : SI Units, McGraw Hill, USA.
- Russell C. Hibbeler, 2016. Engineering Mechanics: Statics in SI Units (14e), Pearson Higher Ed USA.

Örnek problem 4.2

Şekilde görülen kirişe üç adet yük uygulanmıştır. Kiriş A 'da makara ve B 'de pim ile mesnetlenmiştir. Kirişin ağırlığını ihmal ediniz. $P = 75$ kN iken A ile B 'deki tepkileri bulunuz.

Örnek çözüm 4.2

Serbest Cisim Diyagramı. Kirişin serbest cisim diyagramı çizilmiştir. A'daki tepki düşeydir ve A ile gösterilmiştir. B'deki tepki B_x ve B_y bileşenleriyle temsil edilmiştir. Her bir bileşenin görülen doğrultuda etki ettiği varsayılmıştır.

Denge Denklemleri. Aşağıdaki denge denklemlerini yazar ve belirtilen tepkileri bulmak için çözeriz:

$$\pm \rightarrow \Sigma F_x = 0: \quad B_x = 0 \quad B_x = 0 \quad \leftarrow$$

$$\begin{aligned} + \uparrow \Sigma M_A = 0: \\ -(75 \text{ kN})(1.5 \text{ m}) + B_y(4.5 \text{ m}) - (30 \text{ kN})(5.5 \text{ m}) - (30 \text{ kN})(6.5 \text{ m}) = 0 \\ B_y = +105 \text{ kN} \quad B_y = 105 \text{ kN} \uparrow \quad \leftarrow \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} + \uparrow \Sigma M_B = 0: \\ -A(4.5 \text{ m}) + (75 \text{ kN})(3 \text{ m}) - (30 \text{ kN})(1 \text{ m}) - (30 \text{ kN})(2 \text{ m}) = 0 \\ A = +30 \text{ kN} \quad A = 30 \text{ kN} \uparrow \quad \leftarrow \end{aligned}$$

Sağlama. Bütün dış kuvvetlerin düşey bileşenleri toplanarak sonuçların sağlanması yapılır:

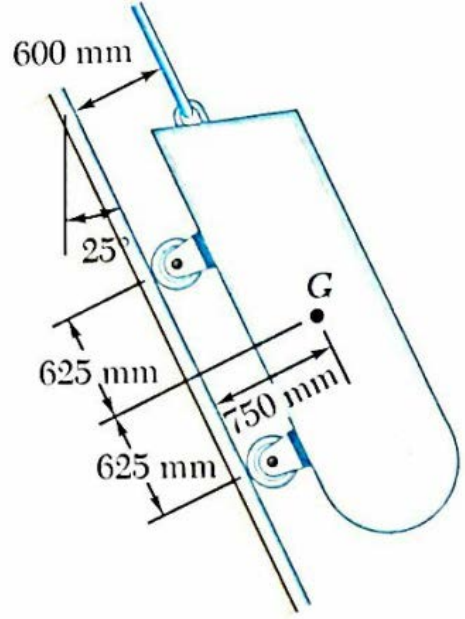
$$+ \uparrow \Sigma F_y = +30 \text{ kN} - 75 \text{ kN} + 105 \text{ kN} - 30 \text{ kN} - 30 \text{ kN} = 0$$

Örnek çözüm 4.2

Açıklama. Bu problemde A ile B 'deki tepkilerin ikisi de düşeydir, ancak bu tepkiler farklı sebeplerden dolayı düşeydir. Kiriş, A 'da makarayla mesnetlenmiştir; bundan dolayı tepkinin yatay bileşeni olamaz. B 'de tepkinin yatay bileşeni sıfırdır çünkü $\Sigma F_x = 0$ denge denklemini sağlamalıdır ve kirişe etki eden diğer kuvvetlerin hiçbirisinin yatay bileşeni yoktur.

İlk bakışta B 'deki tepkinin düşey olduğu dikkatimizi çekmişti ve B_x yatay bileşeni almaktan vazgeçmiştik. Ancak bu kötü bir uygulamadır. Bunu takip edersek yükleme şartlarının B_x bileşenini gerektirdiği yerde, bu bileşeni unutmaya tehlikesiyle karşılaşırız (yani yatay bir yük olursa). Ayrıca $\Sigma F_x = 0$ denge denklemini kullanarak B_x bileşeni sıfır olarak bulunmuştu. İlk anda B_x 'i sıfır alırsak bu denklemi kullandığımızı göremeyebiliriz, dolayısıyla problemi çözmek için elimizde olan denklem sayısının izini kaybedebiliriz.

Örnek problem 4.3

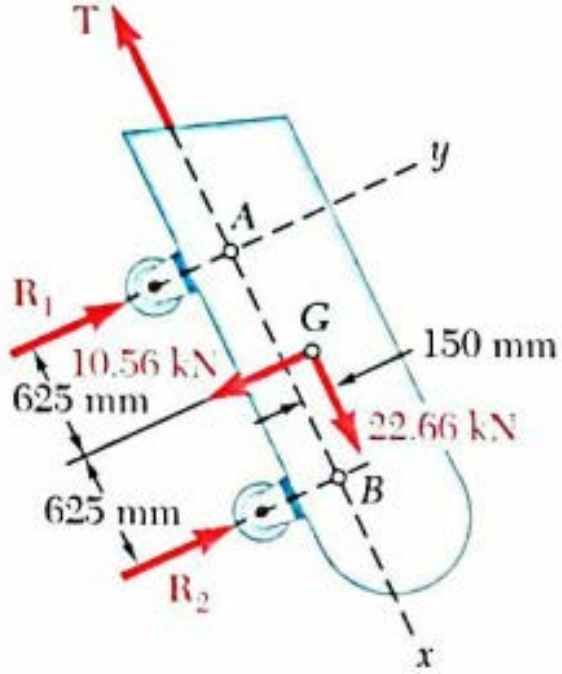
Düşeyle 25° 'lik açı yapan bir demir yolunda, bir yük arabası durmaktadır. Arabanın ve yükün brüt ağırlığı 25 kN 'dur ve iki dingilin ortasında yoldan 750 mm uzağa uygulanmıştır. Araba yoldan 600 mm uzaktaki bir kabloyla tutulmuştur. Kablodaki çekme kuvvetini ve her bir tekerlek çiftindeki tepkiyi bulunuz.

Örnek çözüm 4.3

Serbest Cisim Diyagramı. Arabanın serbest cisim diyagramı çizilmiştir. Her bir tekerlekteki tepki yola diktir, **T** çekme kuvvetiyse yola paraleldir. Uygun olsun diye, x eksenini yola paralel ve y eksenini yola dik seçeriz. Sonrasında 25 kN'luk ağırlığı x ve y bileşenlerine ayırırız.

$$W_x = +(25 \text{ kN}) \cos 25^\circ = +22.66 \text{ kN}$$

$$W_y = -(25 \text{ kN}) \sin 25^\circ = -10.56 \text{ kN}$$

Denge Denklemleri. Hesaplardan **T** ile **R₁**'i yok etmek için momentleri **A**'ya göre alırız.

$$+\curvearrowright \Sigma M_A = 0: \quad -(10.56 \text{ kN})(0.625 \text{ m}) - (22.66 \text{ kN})(0.15 \text{ m}) \\ + R_2(1.25 \text{ m}) = 0 \\ R_2 = +8 \text{ kN} \quad \swarrow$$

Hesaplardan **T** ile **R₂**'yi yok etmek için momentleri **B**'ye göre alırız.

$$+\curvearrowright \Sigma M_B = 0: \quad (10.56 \text{ kN})(0.625 \text{ m}) - (22.66 \text{ kN})(0.15 \text{ m}) \\ - R_1(1.25 \text{ m}) = 0 \\ R_1 = +2.56 \text{ kN} \quad \swarrow$$

T'nin değeri

$$\searrow + \Sigma F_x = 0: \quad +22.66 \text{ kN} - T = 0 \\ T = +22.66 \text{ kN} \quad \swarrow$$

yazarak bulunur. Hesaplanan tepki değerleri yandaki çizimde gösterilmiştir.

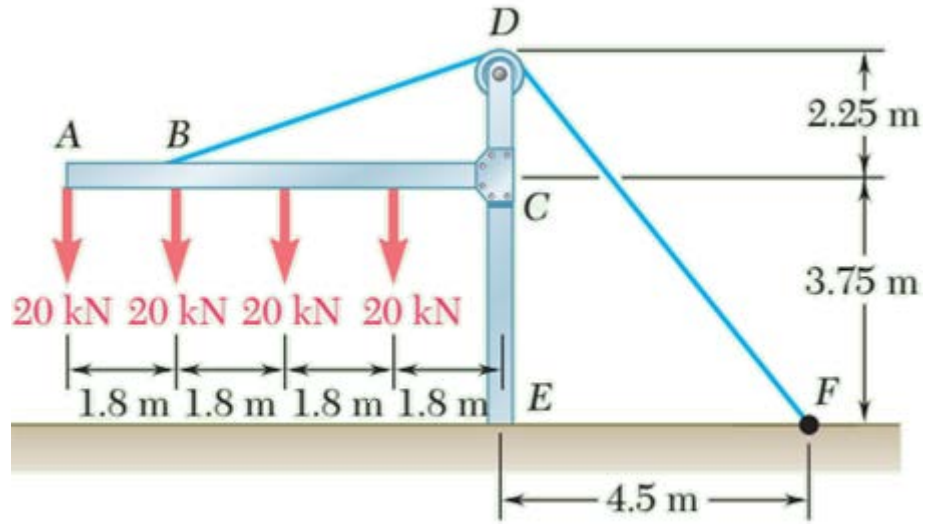
Sağlama. Aşağıdaki denklemi yazarak hesaplamalar doğrulanır.

$$\nearrow + \Sigma F_y = +2.56 \text{ kN} + 8 \text{ kN} - 10.56 = 0$$

A veya **B**'den başka herhangi bir noktaya göre momentleri hesaplayarak da bu çözümün sağlanması yapılabilir.

Örnek problem 4.4

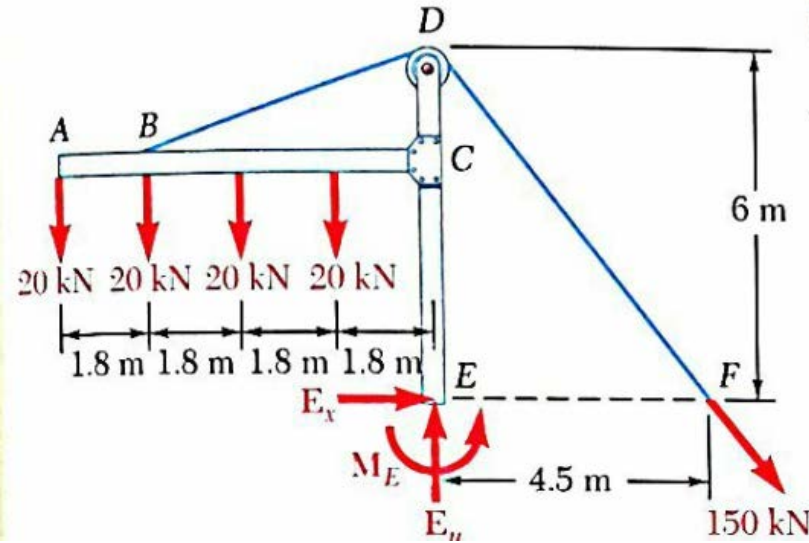
Şekilde görülen çerçeve küçük bir binanın çatısının bir kısmını desteklemektedir. Kablodaki çekme kuvvetinin 150 kN olduğu bilindiğine göre E ucundaki tepkiyi bulunuz.

Örnek çözüm 4.4

Serbest Cisim Diyagramı. Çerçevenin ve BDF kablosunun serbest cisim diyagramı çizilmiştir. Sabit uç E 'deki tepki E_x ile E_y bileşenleri ve M_E kuvvet çifti ile temsil edilmiştir. Serbest cisme etki eden diğer kuvvetler dört tane 20 kN'luk yük ile kablo ucu F 'ye uygulanan 150 kN'luk bir kuvvettir.

Denge Denklemleri. $DF = \sqrt{(4.5 \text{ m})^2 + (6 \text{ m})^2} = 7.5 \text{ m}$ 'dir.

$$\rightarrow \Sigma F_x = 0:$$

$$E_x + \frac{4.5}{7.5}(150 \text{ kN}) = 0$$

$$E_x = -90.0 \text{ kN}$$

$$E_x = 90.0 \text{ kN} \leftarrow$$

$$+\uparrow \Sigma F_y = 0:$$

$$E_y - 4(20 \text{ kN}) - \frac{6}{7.5}(150 \text{ kN}) = 0$$

$$E_y = +200 \text{ kN}$$

$$E_y = 200 \text{ kN} \uparrow$$

$$+\curvearrowright \Sigma M_E = 0:$$

$$(20 \text{ kN})(7.2 \text{ m}) + (20 \text{ kN})(5.4 \text{ m}) + (20 \text{ kN})(3.6 \text{ m})$$

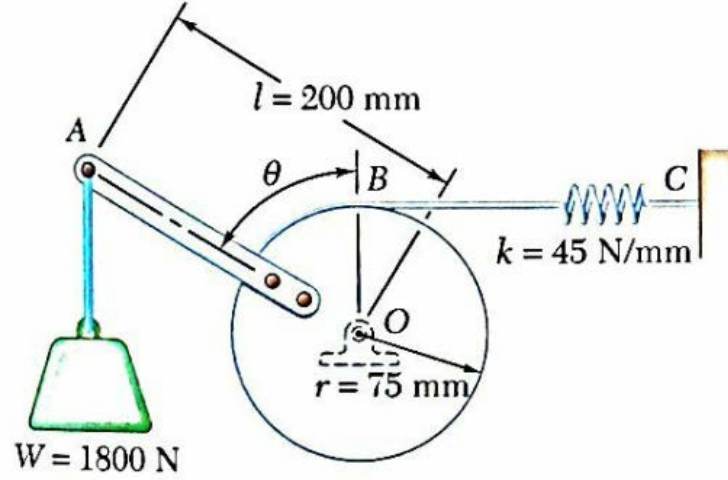
$$+ (20 \text{ kN})(1.8 \text{ m}) - \frac{6}{7.5}(150 \text{ kN})(4.5 \text{ m}) + M_E = 0$$

$$M_E = +180.0 \text{ kN} \cdot \text{m}$$

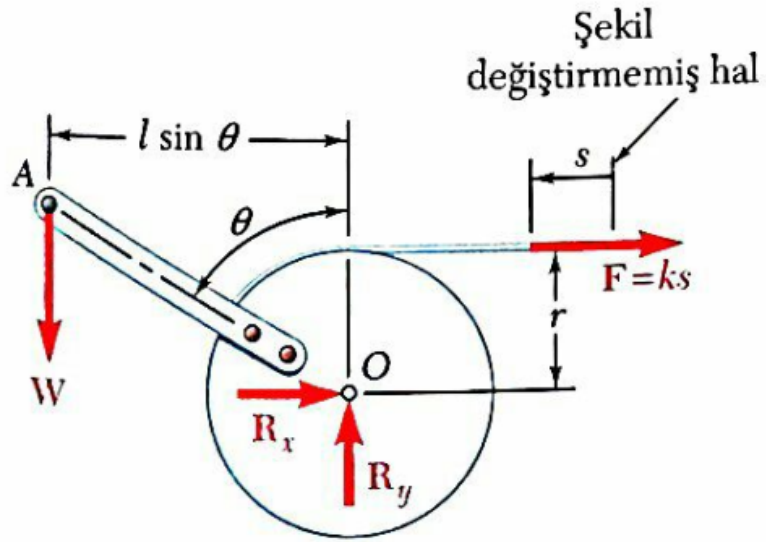
$$M_E = 180.0 \text{ kN} \cdot \text{m} \curvearrowright$$

Örnek problem 4.5

Şekilde görülen kolun A noktasına 1800 N 'luk ağırlık asılmıştır. BC yayının sabiti $k = 45\text{ N/mm}$ 'dir ve $\theta = 0$ iken yay uzamamış haldedir. Denge konumunu bulunuz.

Örnek çözüm 4.5

Serbest Cisim Diyagramı. Kol ve silindirin serbest cisim diyagramını çizeriz. Yayın serbest uzunluğundan itibaren uzamasını s ile göster ve $s = r\theta$ yazarsak $F = ks = kr\theta$ elde ederiz.

Denge Denklemleri. W ile F 'nin O 'ya göre momentlerinin toplamını yazalım.

$$+\uparrow \Sigma M_O = 0: \quad Wl \sin \theta - r(kr\theta) = 0 \quad \sin \theta = \frac{kr^2}{Wl} \theta$$

Verilen değerleri yerleştirirsek

$$\sin \theta = \frac{(45 \text{ N/mm})(75 \text{ mm})^2}{(1800 \text{ N})(200 \text{ mm})} \theta \quad \sin \theta = 0.703 \theta$$

Deneme-yanılmayla çözersek
buluruz.

$$\theta = 0 \quad \theta = 80.3^\circ \quad \blacktriangleleft$$

4.2 İki özel durum

Uygulamada dengenin basit durumları ya daha karmaşık analizin bir parçası olarak yada bütün modeller olarak çoğunlukla ortaya çıkmaktadır. Bu durumlara özgü karakteristikleri anlayarak, tüm analizi basitleştirebiliriz.

İki kuvvetli cismin dengesi

Rijit cismin pratik uygulamalarında dengenin özel durumu iki kuvvetin konu olduğu problemleri kapsamaktadır. Böyle cisimlere iki kuvvetli cisim adı verilmektedir.

İki kuvvetli cisim denge halindeyse, iki kuvvet aynı büyüklüğe, aynı etki çizgisine ve ters işarete sahip olmalıdır.

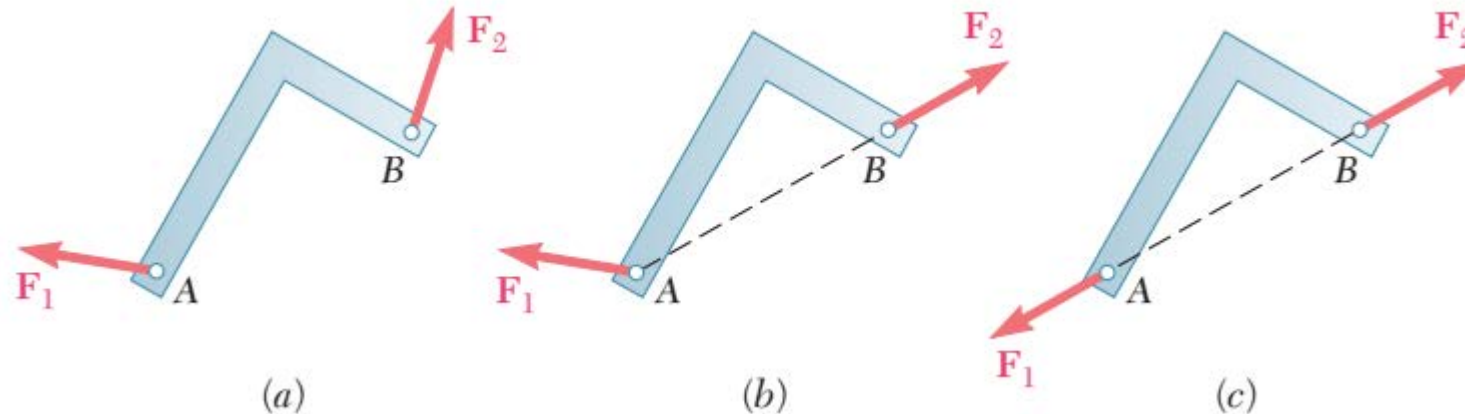
Sırasıyla A ve B'ye etki eden iki F_1 ve F_2 kuvvetlerine maruz kalan bir köşe plakası düşünelim (Şekil a). Plaka denge halinde ise, herhangi bir eksen etrafında F_1 ve F_2 kuvvetlerinin geliştirdiği momentlerin toplamı sıfır olmalıdır.

Önce, A çevresindeki momentleri toplarız. F_1 kuvvetini momenti belirgin şekilde sıfır olduğundan, F_2 kuvvetinin momenti de sıfır olmalı ve F_2 'nin etki çizgisi A'dan geçmelidir (Şekil b).

Benzer şekilde, B ile ilgili momentleri toplarsak, F_1 kuvvetinin 'in etki çizgisinin B'den geçmesi gerektiğini gösterebiliriz (Şekil c).

Bu nedenle, her iki kuvvet aynı etki çizgisine (AB çizgisi) sahiptir.

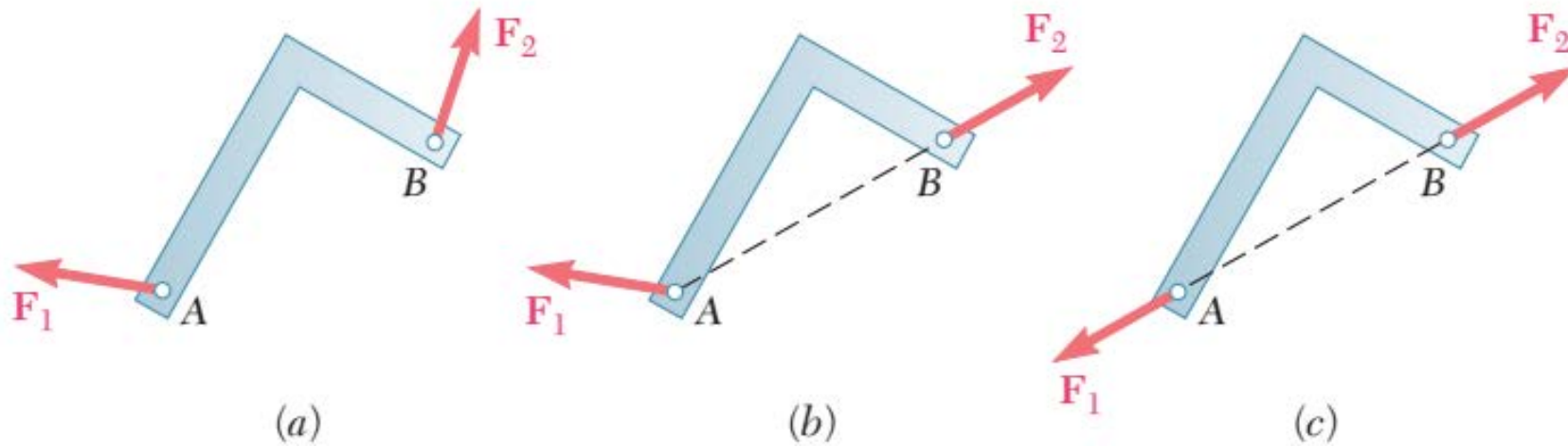
$\Sigma F_x = 0$ ve $\Sigma F_y = 0$ denklemlerinden bunların aynı büyüklükte ancak ters işaretli olması gerektiğini görebilirsiniz.

4.2 İki özel durum

İki kuvvetli cismin dengesi

A ve B noktalarına birkaç kuvvet etkiyorsa, A ya etkiyen kuvvetler F_1 bileşkesiyle yer değiştirilebilir. B ye etkiyen kuvvetler F_2 bileşkesiyle yer değiştirilebilir. Böylece, iki kuvvetli cisim daha genel olarak sadece iki noktaya etkiyen kuvvetleri ilgilendiren bir rijit cisim olarak tanımlanabilir. F_1 ve F_2 bileşkeleri aynı etki çizgisine, aynı büyüklüğe ve ters işaretlere sahip olmalıdır. (Şekil a, b, c)

4.2 İki özel durum

Üç kuvvetli cismin dengesi

Rijit cismin pratik uygulamalarında dengenin diğer özel durumu üç kuvvetin yada üç noktaya etkiyen kuvvetlerin konu olduğu problemleri kapsamaktadır. Böyle cisimlere **üç kuvvetli cisim** adı verilmektedir.

A, B, ve C noktalarına etkiyen F_1 , F_2 ve F_3 üç kuvvete indirgenmiş bir sistemi göz önüne alalım. (Şekil a).

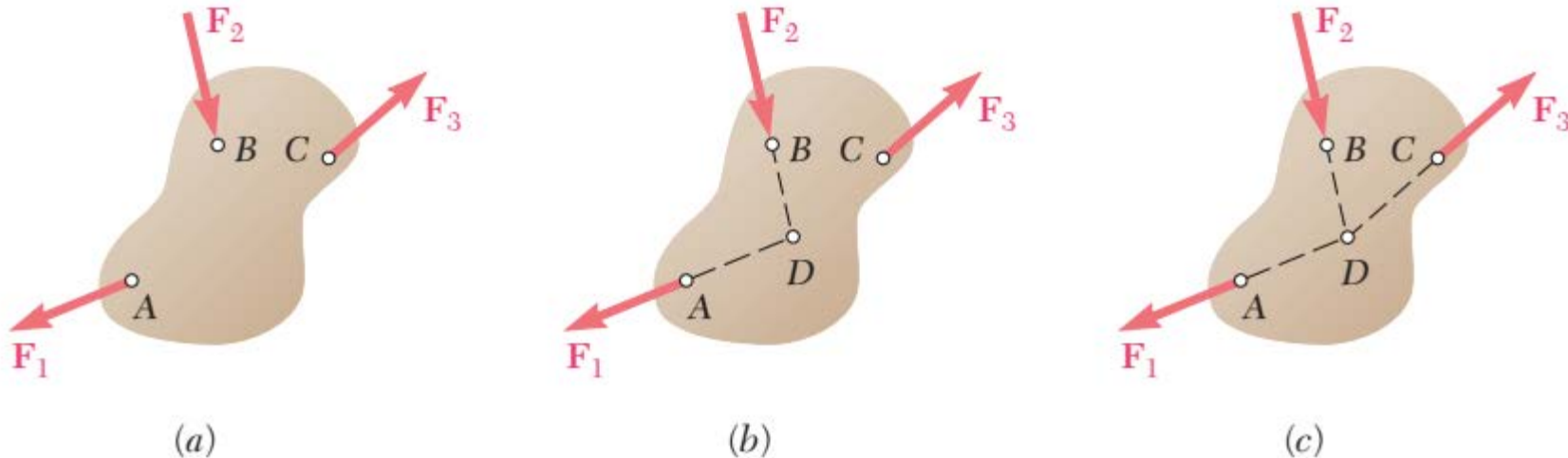
Cisim denge halindeyse, üç kuvvetin etki çizgisi ya kesişen yada paralel olmalıdır.

Rijit cisim denge halinde olduğu için, herhangi bir eksen çevresinde F_1 , F_2 ve F_3 kuvvetlerinin momentlerinin toplamı sıfır olmalıdır.

F_1 ve F_2 kuvvetlerinin etki hatlarının kesiştiklerini varsayarak ve bunların D noktasında kesiştiklerini göz önüne alırsak, D etrafındaki momentleri toplarız. (Şekil b).

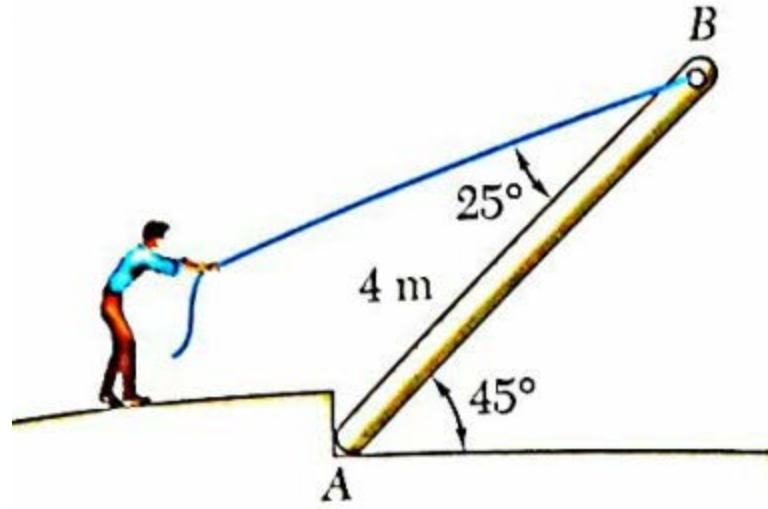
D etrafında F_1 ve F_2 'nin momentleri sıfır olduğu için, D etrafında F_3 'ün momentini de sıfır olmalı; F_3 'ün etki hattı D'den geçmelidir. (Şekil c).

Bu nedenle, üç etki hattı kesiştirilir. Tek istisna çizgilerin hiçbirinin kesişmediği, çizgilerin paralel olduğu durumda ortaya çıkar.

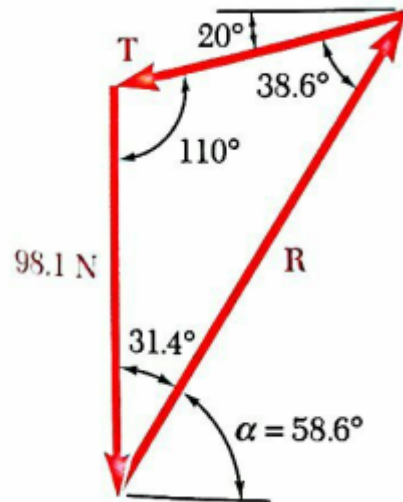
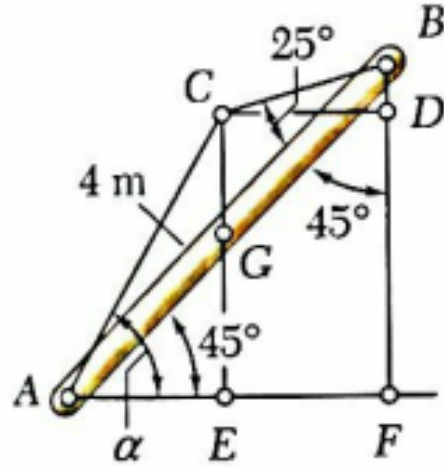

Örnek problem 4.6

Bir adam kütlesi 10 kg, uzunluğu 4 m olan bir kirişi ip ile çekerek kaldırmaktadır. İpteki çekme kuvveti T ile A'daki tepkiyi bulunuz.

Örnek çözüm 4.6

Serbest Cisim Diyagramı. Kiriş üç kuvvet elemanıdır. Çünkü üzerinde üç kuvvet etki etmektedir: Ağırlık W , ipin uyguladığı kuvvet T ve zeminin A'daki tepkisi R .

$$W = mg = (10 \text{ kg})(9.81 \text{ m/s}^2) = 98.1 \text{ N}$$

Üç Kuvvet Elemanı. Kiriş üç kuvvet elemanı olduğu için üzerinde etki eden kuvvetler aynı noktadan geçmelidir. Bu sebeple R tepkisi, ağırlık W ile çekme kuvveti T 'nin etki çizgilerinin kesişim noktası C 'den geçecektir. Bu durum R 'nin yatay ile yaptığı α açısını bulmak için kullanılacaktır.

BF düşeyini B 'den, CD yatayını C 'den geçecek şekilde çizersek

$$AF = BF = (AB) \cos 45^\circ = (4 \text{ m}) \cos 45^\circ = 2.828 \text{ m}$$

$$CD = EF = AE = \frac{1}{2}(AF) = 1.414 \text{ m}$$

$$BD = (CD) \cot (45^\circ + 25^\circ) = (1.414 \text{ m}) \tan 20^\circ = 0.515 \text{ m}$$

$$CE = DF = BF - BD = 2.828 \text{ m} - 0.515 \text{ m} = 2.313 \text{ m}$$

yazarız. Buradan

$$\tan \alpha = \frac{CE}{AE} = \frac{2.313 \text{ m}}{1.414 \text{ m}} = 1.636$$

$$\alpha = 58.6^\circ \quad \blacktriangleleft$$

Artık kirişe etki eden bütün kuvvetlerin doğrultusunu biliyoruz.

Kuvvet Üçgeni. Görülen kuvvet üçgeni çizilir ve iç açları kuvvetlerin bilinen yönünden hesaplanır. Sinüs kanununu kullanarak aşağıdaki sonuca ulaşırız.

$$\frac{T}{\sin 31.4^\circ} = \frac{R}{\sin 110^\circ} = \frac{98.1 \text{ N}}{\sin 38.6^\circ}$$

$$T = 81.9 \text{ N} \quad \blacktriangleleft$$

$$R = 147.8 \text{ N} \quad \blacktriangleleft 58.6^\circ$$

4.3 Üç boyutlularda denge

Rijit cisim dengesinin en genel durumu üç boyutta oluşur. Bu durumların modeli ve analizi iki boyuttakine benzemektedir. Önce, serbest cisim diyagramı çizilir. Sonra, denge denklemleri yazılır ve çözümlenir. Ancak daha fazla denkleme, daha fazla değişkene sahip olursunuz. Ek olarak, mesnet ve bağlantılardaki tepkiler daha değişken olabilir; üç kuvvetin bileşenleri, bir noktaya etkiyen kuvvet çiftleri ortaya çıkabilir.

Üç boyutluda rijit cisim dengesi

Genel üç boyutlu durumda, rijit cismin dengesi için koşulların tanımlanmasında altı skaler denkleme gereksinim duyulur:

$$\begin{array}{l} \text{Skaler denklemler:} \\ \Sigma F_x = 0 \quad \Sigma F_y = 0 \quad \Sigma F_z = 0 \\ \Sigma M_x = 0 \quad \Sigma M_y = 0 \quad \Sigma M_z = 0 \end{array}$$

4.3 Üç boyutlularda denge

Üç boyutluda rijit cisim dengesi

Genellikle mesnetlerdeki veya bağlantıdaki reaksiyonları temsil eden bilinmeyen altıdan fazla olmayan denklemleri çözebiliriz.

Çoğu problemde, ilk önce vektör formunda göz önüne alınan katı cismin dengesine ilişkin koşulları yazarsak, yukarıda verilen skalar denklemleri daha kolay çözümleyebiliriz.

$$\Sigma \mathbf{F} = \mathbf{0} \quad \Sigma \mathbf{M}_O = \Sigma(\mathbf{r} \times \mathbf{F}) = \mathbf{0}$$

Burada $\mathbf{F}$ kuvvet vektörleri ve $\mathbf{r}$ konum vektörleri skaler bileşen ve birim vektörlere göre tanımlanır.

O noktasının akılcı seçimi ile bilinmeyen üç reaksiyon bileşenini ortadan kaldırabileceğimizi unutmayın.

O noktasının akılcı bir seçimi ile bu hesaplamalardan bilinmeyen üç reaksiyon bileşenini ortadan kaldırabileceğimizi unutmayın.

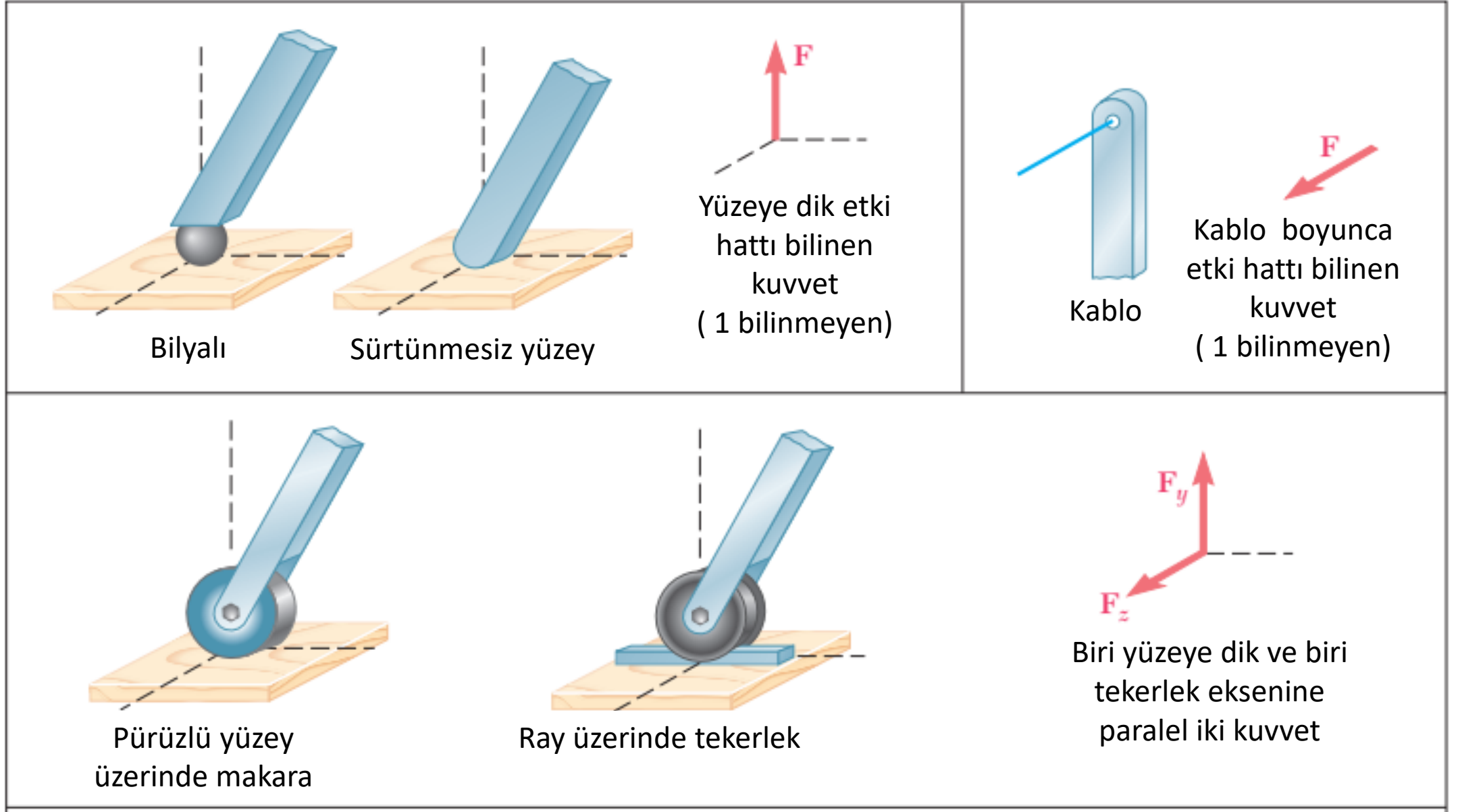
Denklemdaki iki ilişkinin her birinde birim vektörlerin katsayılarını sıfıra eşitlemek suretiyle; istenen skaler denklemleri elde ederiz.

Bazı denge problemleri ve bunlarla ilişkili serbest cisim diyagramları bireysel $\mathbf{M}_i$ çiftlerini ya uygulandıkları yüklerle ya da destek reaksiyonlarını içerebilir. Bu gibi durumlarda, bu çiftleri, yukarıdaki denklemin ikinci kısmını tanımayarak yerleştirebilirsiniz.

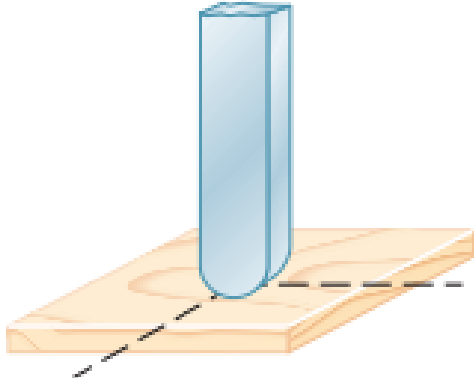
$$\Sigma \mathbf{M}_O = \Sigma(\mathbf{r} \times \mathbf{F}) + \Sigma \mathbf{M}_i = \mathbf{0}$$

4.3 Üç boyutlularda denge

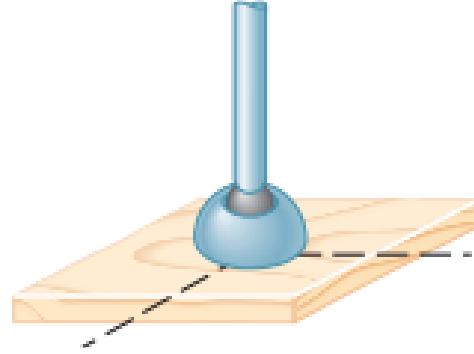
Üç boyutlu mesnetler ve bağlantılardaki tepki kuvvetleri

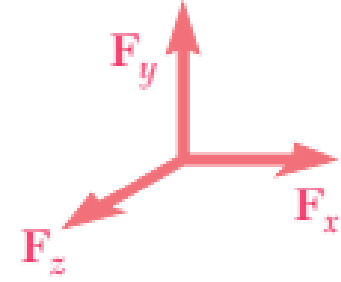
Üç boyutlu mesnetler ve bağlantılardaki tepki kuvvetleri

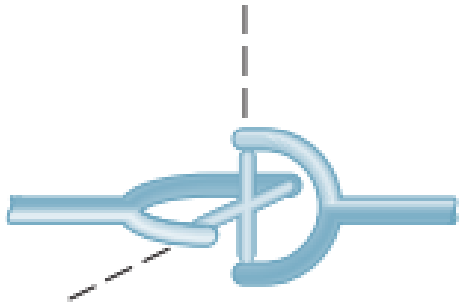
Pürüzlü yüzey

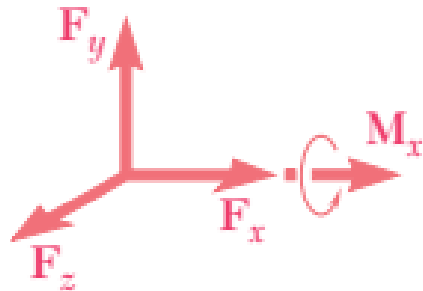
Bilyalı mafsal

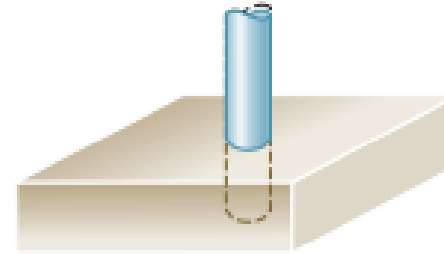
Temas noktasına dik üç kuvvet bileşenleri

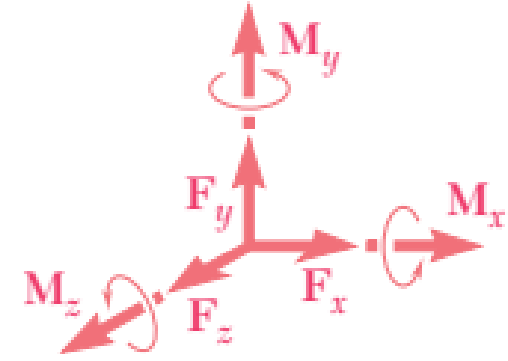
üiversal mafsal

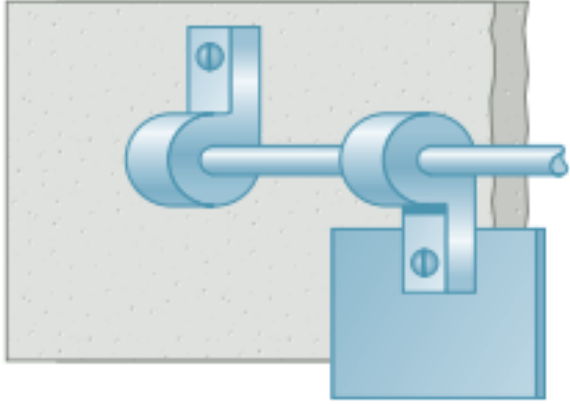
Üç kuvvet bileşeni, bir moment çifti

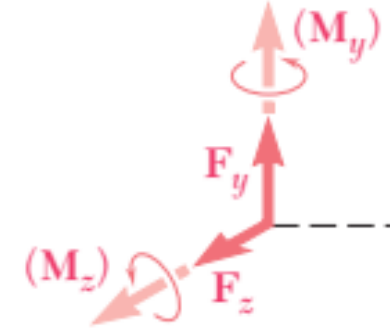
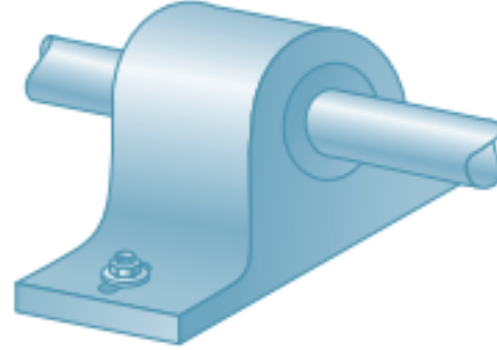
Sabit mesnet

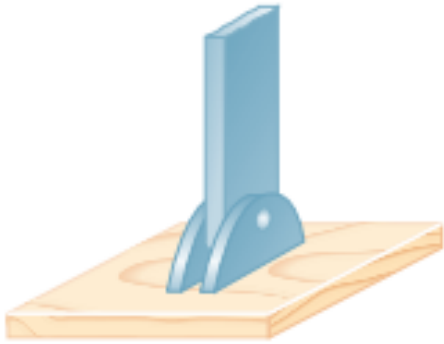
Üç kuvvet bileşeni, Üç moment çifti (yer değiştirme yok, dönme yok)

Sadece radyal yükü sabitleyen menteşe ve yatak

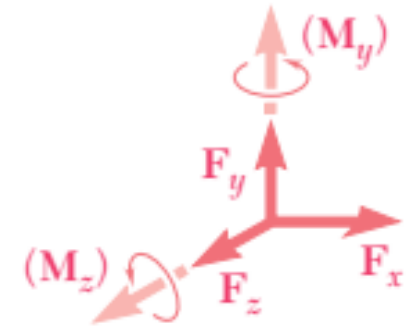
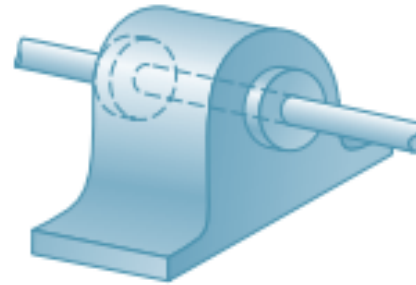
İki kuvvet bileşeni,
iki moment çifti

Pim ve bağlantı mesnedi

Eksenel itme ve radyal yükü
sabitleyen menteşe ve yatak

Üç kuvvet bileşeni,
iki moment çifti